

**Ecologisch
bermbeheer
Aa en Hunze
De stap naar kleur en
kwaliteit**

Gieten, 1 december 2017

*Afdeling Ruimte
Team Ruimtelijk beheer*

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	4
1.1	Bermbeleid en -beheer	4
1.2	Inventarisatie/oriëntatie	4
2.	UITVOER ECOLOGISCH BERMBEHEER	6
2.1	Verschralen bermen, vergroten draagkracht en soortenrijkdom	6
2.2	Effect ecologisch bermbeheer	6
	Vegetatiekartering	6
2.3	Marktconform	6
	Route A: Van gemeentegrens Gasteren tot Annerveenschekanaal	6
	Route B: Rondje Geelbroek - Eleveld	7
2.4	Aandachtspunten en kansen uitvoering	7
	Aandachtspunten	7
	Kansen	8

1. INLEIDING

Een groot deel van de wegen van de gemeente Aa en Hunze ligt in het buitengebied. In hoofdzaak gaat het om plattelandswegen van geringe breedte. Bredere voertuigen, zoals landbouwverkeer, maken gebruik van de wegen waardoor er bermschade kan ontstaan. Daarnaast kenmerkt de huidige manier van bermonderhoud zich doordat er geen verschil wordt gemaakt in de verschillende bermtypen en hun functie. Dit was de aanleiding om de kaders vast te leggen in het bermbeleidsplan ‘Kiezen voor kwaliteit’. Het concept bermbeheerplan Aa en Hunze ‘Geef(t) kleur aan kwaliteit’ is een nadere uitwerking van deze beleidskaders. De Raad heeft op 10 november 2016 middels het amendement ‘Bermbeheer’ besloten een begin te maken met ecologisch bermbeheer door hiervoor incidenteel € 100.000,- beschikbaar te stellen. Voorliggende notitie is een nadere uitwerking van het amendement gebaseerd op (de nadere uitwerking van) de beleidskaders.

1.1 Bermbeleid en -beheer

In 2009 is het bermbeleidsplan ‘Kiezen voor kwaliteit’ opgesteld, als vervolg op de startnotitie ‘Op weg naar een gezonde berm’. Het bermbeleidsplan is in samenwerking met de vakdisciplines groen, wegen, verkeer, water en recreatie, het team Buitendienst en belanghebbende organisaties tot stand gekomen. Het bermbeleidsplan is kaderstellend voor de inrichting en het beheer van de bermen in de gemeente Aa en Hunze. Het plan is op 27 januari 2010 vastgesteld door de raad.

Het bermbeleidsplan gaat uit van de bermmodellen Basis, Verkeer+, Recreatie+ en Ecologie+. Voor elke berm is het bermmodel Basis het uitgangspunt. In uitzonderingsgevallen zijn de modellen Verkeer+, Recreatie+ en Ecologie+ van toepassing.

De kaders van het bermbeleidsplan zijn nader uitgewerkt in het bermbeheerplan Aa en Hunze ‘Geef(t) kleur aan kwaliteit’. Binnen het bermbeheer wordt onderscheidt gemaakt in de maairegiems maaien en afvoeren (bermmodellen Basis, Verkeer+ en Recreatie+) en maaien, wiersen en afvoeren (bermmodel Ecologie). De reguliere budgetten en het beschikbare materieel zijn echter niet toereikend om het ecologisch beheer conform het bermbeheerplan te kunnen uitvoeren. Daardoor worden de bermen nog steeds (2x per jaar) geklepeld en blijft het bermmaaisel liggen.

1.2 Inventarisatie/oriëntatie

Om tot een goede afweging te komen van de inzet het incidenteel beschikbaar gestelde budget voor ecologisch bermbeheer zijn oriënterende gesprekken gevoerd met enkele raadsleden, de provincie Drenthe, buurgemeenten, aannemers en collega's. Tijdens de gesprekken is met elkaar van gedachten gewisseld over welke mogelijkheden er zijn voor de uitvoer van het amendement.

Vanuit deze gesprekken wordt voorgesteld om zowel bermen op zand als veen op te nemen, die op basis van het bermbeheerplan zijn aangewezen als bermmodel Verkeer+. De bermen buiten de bebouwde kom langs de wegen vanaf de gemeentegrens bij Gasteren tot Annerveenschekanaal komen hier voor in aanmerking. Door éénzelfde beheermethode op dit traject toe te passen, is het te verwachten verschil in effect op zand en veen het duidelijkst te evalueren. Vandaar het voorstel om dit traject ecologisch te beheren volgens de beheermaatregel maaien en afvoeren door middel van een maaizuigcombinatie met ecokop.

Daarnaast zijn, vanuit de voormalige gemeente Rolde, diverse jaren bermen in de omgeving van Geelbroek ecologisch gemaaid op basis van het rapport "Bermbeheer en ecologie; een succesvolle combinatie". Dit beheer (uitgevoerd door Alescon) is uiteindelijk niet gecontinueerd, aangezien het materieel kapot ging en er geen nieuw materieel voor is aangeschaft. Voorgesteld wordt (een deel van) dit traject weer ecologisch te beheren en dan wel volgens de beheermaatregel maaien, wiersen en afvoeren. Om ook met deze meest ecologische beheermethode ervaring op te doen.

De uitvoer van de werkzaamheden kan weggezet worden bij een aannemer, buurgemeente of het team Buitendienst. Waar je van een aannemer kan eisen welk materieel wordt gebruikt en wanneer de werkzaamheden worden uitgevoerd. Daar ben je bij een samenwerking met een buurgemeente afhankelijk van het beschikbare materieel en de planning van desbetreffende gemeente, aangezien ze eerst hun eigen bermen willen maaien. Daarbij komt nog dat de uitvoerkosten van een buurgemeente hoger zijn dan de uitvoerkosten van een aannemer.

We beschikken zelf niet over het benodigd materieel om te maaien conform de beheermaatregel maaien(, wiersen) en afvoeren. De mogelijkheden van inhuur van benodigd materieel zijn zeer beperkt. Benaderde (regionale) aannemers/loonbedrijven zijn niet bereid om hun machines hiervoor uit te lenen zonder eigen bediening. Dit onder meer omdat het gaat om maaizuigcombinaties van min. € 250.000,- waar veel ervaring voor nodig is om de machine goed te bedienen om de gewenste capaciteit te behalen.

Een meervoudig onderhandse aanbesteding voor het wegzetten van de werkzaamheden ligt dan ook het meest voor de hand.

2. UITVOER ECOLOGISCH BERMBEHEER

Het incidenteel beschikbaar gestelde budget van € 100.000,- is niet toereikend om alle bermen binnen de gemeente ecologisch te beheren. Met het incidentele budget wil de raad een begin maken met ecologisch bermbeheer.

2.1 Verschralen bermen, vergroten draagkracht en soortenrijkdom

Op basis van ambities zijn in het bermbeleidsplan o.a. randvoorwaarden voor het beheer verwoord. Één van deze randvoorwaarden is verrijking voorkomen (afvoeren berm- en slootmaaisel). Het huidige bermbeheer gaat uit van het klopelen van de bermen. Het bermmaaisel blijft hierbij in de berm achter met verminderde draagkracht en achteruitgang van de biodiversiteit van de berm tot gevolg. Maaien en afvoeren is met name door de afvoerkosten (vooralsnog) duurder, maar zorgt voor een toename van verschillende en bijzondere flora en de draagkracht van de berm met verminderde bermschade als positief gevolg. (Zie bermbeleidsplan blz. 10, paragraaf 2.3, voor verdere uitleg.)

2.2 Effect ecologisch bermbeheer

Het vergroten van de draagkracht en soortenrijkdom van de bermen gaat niet van het ene op het andere jaar. Om het effect van ecologisch bermbeheer te kunnen beoordelen, zal het budget van € 100.000,- ingezet worden over meerdere jaren. Een eerste effect is na ca. vijf jaar te verwachten. In de eerste jaren dat een ruige bermvegetatie verschralend wordt beheerd is de kans groot dat er vrij weinig soorten in de bermen worden gevonden ten opzichte van de voorafgaande soorteninventarisatie (= nulmeting vegetatiekartering) van de bermen. De evaluatie die normaliter na ca. vijf jaar wordt gehouden is dan ook met name om het maaibeheer te optimaliseren door daar waar nodig de maaifrequentie en maaidata bij te stellen.

Vegetatiekartering

Als gemeente hebben we de beschikking over de vegetatiekartering van de Provincie Drenthe. De meest recente gegevens zijn van 2010. De Provincie heeft vooralsnog geen nieuwe karteringsronde op de planning staan. Een actualisatiecyclus van vegetatiekarteringen is over het algemeen 10 tot 12 jaar.

Voor de tracés waar we ecologisch maaibeheer voorstellen is echter een nulmeting vooraf gewenst om een goed beeld van het uiteindelijke effect te hebben.

2.3 Marktconform

Op basis van marktconforme eenheidsprijzen kan voor € 100.000,- 5 jaar lang ca. 125.000 m² bermen 2x per jaar gemaaid worden door middel van een maaizuigcombinatie met ecokop of ca. 105.000 m² bermen 2x per jaar worden gemaaid en gewierst met behulp van maaibalk, schudder en opraapwagen. Hierbij is rekening gehouden met een kostenpost van ca. € 12.500,- voor een vegetatiekartering (nulmeting vooraf + effectmeting achteraf).

Route A: Van gemeentegrens Gasteren tot Annerveenschekanaal

In het bermbeleidsplan is onderscheid gemaakt in de bermmodellen Basis, Verkeer+, Recreatie+ en Ecologie+. Aangezien het amendement Bermbeheer mede tot doel heeft de verkeersveiligheid te verhogen is het voor de hand liggend dat er in elk geval een aantal bermen met bermmodel Verkeer+ onder de startlocaties vallen. Door te kiezen voor een aaneengesloten tracé wordt het beschikbare budget zo efficiënt mogelijk ingezet. Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de effecten van het ecologisch bermbeheer op basis van

verschil in grondsoort (veen en zand) en bloem- en soortenrijkdom (bijzondere gebiedseigen flora) heeft het de voorkeur om een tracé te kiezen die dwars door de gemeente loopt. De (aaneengesloten) wegen tussen de gemeentegrens bij Gasteren en Annerveenschekanaal bieden deze variatie. Oppervlakte ca. 98.200 m² berm. Dit komt op een bedrag van ca. € 69.000,- voor 5 jaar (2x per jaar maaïen en afvoeren met een maaizuigcombinatie met ecokop).

Route B: Rondje Geelbroek - Eleveld

Ook ervaring op doen met de meest ecologische beheermethode “maaïen, wiersen en afvoeren” binnen het bermbeheerplan is gewenst.

Bermen waar voorheen in de oude gemeente Rolde al ecologisch bermbeheer werd toegepast en waar relatief snel het effect van ecologisch bermbeheer kan worden getoond is de omgeving Geelbroek: Route 1 van het rapport “Bermbeheer en ecologie; een succesvolle combinatie”. Om de totale raming binnen het beschikbare budget van € 100.000,- te houden, kan van deze route slechts de helft worden meegenomen als startlocatie op basis van 1x per jaar maaïen, conform rapport. Daarbij moet worden opgemerkt dat deze bermen in het bermbeheerplan buitengebied “Aa en Hunze: Geef(t) kleur aan kwaliteit” als 2x per jaar maaïen(, wiersen) en afvoeren staat opgenomen. Oppervlakte ca. 38.200 m² berm. Bedrag ca. € 18.000,- voor 5 jaar (1x per jaar maaïen, wiersen en afvoeren met een (vinger)maaibalk, schudder en opraapwagen).

2.4 Aandachtspunten en kansen uitvoering

Aandachtspunten

Van toepassing zijn:

- De standaard “RAW bepalingen 2015”.
- De CROW publicatie 96b “maatregelen bij werk in uitvoer
- De gedragscode Flora- en faunawet “Bestendig beheer en onderhoud groenvoorzieningen, 22 oktober 2014” van Vereniging Stadswerk Nederland en Branchevereniging VHG.
- De brochure “Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten!”

Voor de uitvoer gelden daarbij de volgende voorwaarden:

- Inzet van ecologische (schijven)maaïers en/of maaibalk i.p.v. klepelmaaier.
- Tijdstip maaïen:
 - route A: maaironde 1 tussen 15 juni en 1 juli, maaironde 2 tussen 1 en 30 september.
 - route B: maaironde 1 tussen 1 en 30 september bij droog en zonnig weer. Afvoer maaisel tussen 3 en 7 kalenderdagen na maaiwerkzaamheden.
- Verrijking van de bermen moet ten alle tijde voorkomen worden:
 - er dient afstemming plaats te vinden met de aannemer en het team Buitendienst over het onderhoud van watergangen, zodat er geen slootspecie in desbetreffende bermen wordt gedeponeerd. Achterblijvend maai- en slootafval betekent ongewenste verrijking van de berm. Verrijking heeft negatieve gevolgen op het effect van ecologisch bermbeheer. Dit moet dan ook voorkomen worden door het gebruik van de juiste machines en het afvoeren van het afval conform de randvoorwaarden van beheer voor het bermmodel Ecologie+, zoals vastgelegd in het bermbeleidsplan. Indien afzetten van het slootspecie bij de aangrenzend grondeigenaar niet mogelijk is, zal het slootspecie dan ook direct afgevoerd moeten worden, zonder eerst in de berm te worden gelegd.
 - er dient afstemming plaats te vinden met de aannemer en het team Buitendienst over het boomonderhoud i.k.v. afvoer stamhout, snoeiafval en stobbenfreesafval. Indien tijdelijke opslag buiten de te maaïen bermen niet mogelijk is, zal het vrijkomende materiaal direct moeten worden afgevoerd. Stobbenfreesafval moet daarbij ook worden verwijderd en afgevoerd.
 - er dient afstemming plaats te vinden met aannemers (van nutsbedrijven) en het team Buitendienst indien in de berm graafwerkzaamheden moeten plaatsvinden. Bij verstoring door graafwerkzaamheden dient de toplaag apart gezet en na afloop

teruggezet te worden, conform de randvoorwaarden van beheer voor het bermmodel Ecologie+, zoals vastgelegd in het bermbeleidsplan. Voor het aanvullen van bermen moet schrale zandige teelaarde met een organische stofpercentage tussen 2% en 4% en een leemgehalte kleiner dan 15% toegepast worden (Teelaarde E conform maatregel ten behoeve van ambitie draagkracht zoals vastgelegd in het bermbeheerplan).

- Flora en fauna:
 - er dient een flora- en faunatoets voor aanvang van de maairondes uitgevoerd te worden, incl. (tussentijdse) logboekregistratie

Kansen

Inzet van natuurorganisaties en vrijwilligers met ruime wilde planten kennis

Mogelijk kan er voor het vastleggen van tussentijdse flora- en faunaregistratie gebruik gemaakt worden van natuurorganisaties en/of vrijwilligers met ruime kennis van flora en fauna. De ecologische ontwikkeling van de bermen kan zo, naast de nulmeting vooraf en effectmeting achteraf uitgevoerd door een extern deskundige, beter inzichtelijk worden gemaakt voor het verloop binnen de "proefperiode" van 5 jaar.

Samenwerking met aangrenzende eigenaren voor afzetten bermmaaisel

Staatsbosbeheer:

Zowel route A als B ligt voor een deel langs grond van Staatsbosbeheer.

Staatsbosbeheer zet haar maaisel af bij een biovergister. Als het vrijkomende maaisel op de inzamellocaties van Staatsbosbeheer bij haar maaisel mag worden gedeponeerd zijn er (vrijwel) geen afvoer-/stortkosten. De extra opbrengsten voor Staatsbosbeheer bij de afzet van het maaisel bij de biovergister zal vrijwel nihil zijn i.v.m. de beperkte omvang van de maairoutes.

Akkerbouwers:

Ook indien in de directe omgeving van de maairoutes akkerbouwers, die belang hebben bij het bermmaaisel ter bemesting, gronden hebben liggen waar het maaisel afgezet mag worden, zijn er (vrijwel) geen afvoer-/stortkosten.

(Uitdragen) bij- en vlindervriendelijk handelen

Voor insecten als bijen en vlinders is het van belang dat er zo lang mogelijk bloeiende planten zijn voor nectar en stuifmeel. Daarnaast moeten insecten zich ook kunnen voortplanten en kunnen overwinteren. Daarvoor is variatie nodig. Het juiste tijdstip van maaien en niet alles tegelijk maaien is daarvoor van belang.

Bij- en vlindervriendelijk maaien:

- gefaseerd: ca. 40 % van oppervlakte per maaibeurt niet mee maaien
- bij voorkeur slechts 1x per jaar
- zo laat mogelijk, bij voorkeur pas in september
- licht materieel gebruiken, bijv. maaibalk ipv cyclomaaier
- niet klepelen
- verschrallen: maaisel een paar dagen laten liggen alvorens, binnen een week, af te voeren